Teoria variaţionistă kabatekiană şi procesul de acomodare lingvistică

Cristina BLEORŢU
Universitatea din Zürich
cbleortu@hotmail.com/cristina.bleortu@uzh.ch

Alina-Viorela PRELIPCEAN
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava
alinavarvaroi@yahoo.com/alina.prelipcean@litere.usv.ro

Abstract: This paper focuses on different general aspects concerning the process of linguistic accommodation and the diaphasic dimension within linguistic variation. What we seek to demonstrate is that speakers' discourses are *plurivarietal*: each individual "accommodates" his discourse according to situations and purpose, being conditioned by its own linguistic biography. For example, an individual from Calafindeşti will use „curechi" and „macahon" with people from his own village, but he will avoid using this type of regionalisms with persons from other areas, thus controlling to a certain degree his speech.
Our paper is structured as follows: (i) first of all, the concept of *linguistic accommodation* is explained [Trudgill, 1986; Auer *et al*., 2005], (ii) secondly, we refer to the theories on the diaphasic dimension [Briz, 2010; Coşeriu, 1992; Kabatek, 2000, 2002; Koch and Oesterreicher, 2007; López Serena, 2007], (iii) then, we present examples of linguistic accommodation in Romanian and Spanish language; and, finally, we draw the conclusions.
Keywords: *linguistic accommodation, plurivarietal speech, diaphasic dimension, purpose, linguistic biography.*

1. Acomodarea lingvistică[1]

Orice vorbitor este supus unui proces de acomodare lingvistică[2]. Cu alte cuvinte, fiecare individ îşi adaptează vorbirea în funcţie de persoana/persoanele cu care intră în contact. Este adevărat că unele persoane își acomodează forma de vorbire mai mult decât altele[3]; de fapt, este foarte probabil ca toți să ne acomodăm vorbirea în timp ce intrăm în contact cu alţii. Acest proces este foarte evident când suntem nevoiţi să ne mutăm în alt

[1] Această lucrare a fost posibilă datorită contractului predoctoral "Severo Ochoa" (BP 14-069) oferit de FICYT (*Fundación para el Fomento en Asturias de la Investigación Científica Aplicada y la Tecnología*).
[2] Dacă sociolingvistica lui Labov se baza pe asocierea limbii cu comportamentul social, lucrările care au ca bază acomodarea lingvistică se centrează pe studiul vorbirii în procesul de interacţiune, unde are loc o 'acţiune raţională', iar vorbitorii sunt un fel de actori sociali.
[3] Auer şi Hinskens (2005) identifică trei faze în procesul de acomodare lingvistică. Prima se caracterizează prin procesul de interacţiune faţă în faţă, dintre vorbitori tradiţionali şi vorbitori inovatori, care folosesc alte forme lingvistice decât primii. Acomodarea în acest caz constă în adoptarea formelor noi şi abandonarea celor vechi, proces care poate să ducă la o schimbare lingvistică, întrucât este vorba despre o acomodare la un moment dat. A doua fază apare când acomodarea din prima fază se transformă într-un proces de lungă durată inclusiv în cazul vorbitorilor tradiţionali. În cele din urmă, a treia fază are loc când noile forme sunt adoptate de întreaga comunitate de vorbitori, ceea ce dă naştere unui proces de schimbare lingvistică.

BDD-A30178 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

oraş unde se vorbeşte aceeaşi limbă, dar cu caracteristici „locale". De cele mai multe ori, pentru a părea că facem parte din acea comunitate, adoptăm „o nouă" identitate lingvistică. Ba mai mult, dacă în calitate de vorbitori suntem obişnuiţi să ne acomodăm vorbirea în funcţie de un anumit accent sau o anumită varietate lingvistică, acest proces poate deveni unul permanent [Trudgill, 1986].

Pentru a folosi două exemple de acomodare lingvistică, vom face referire, mai întâi, la fenomenul de „yeísmo" din Spania. Dacă la început acest fenomen a apărut în oraşe, încetul cu încetul locuitorii de la sate, care ajungeau la oraş, în căutarea unor condiţii economice mai bune, îşi acomodau forma de vorbire; astfel, ceea ce a început ca o adaptare provizorie, a devenit o schimbare lingvistică în curs de generalizare. În al doilea rând, vom folosi un exemplu dintre un vorbitor şi un surd când îşi scriu mesaje pe reţelele de socializare: dacă individul vorbitor este conştient de limba pe care o foloseşte cel surd, când scrie astfel de mesaje, va evita dativul sau forma neaccentuată a pronumelui personal cu funcţie de complement direct: va scrie astfel *am văzut bunica Delia* (în loc de *am văzut-o pe bunica Deliei*); cu alte cuvinte îşi va acomoda forma de exprimare situaţiei de comunicare.

De obicei, fenomenele lingvistice care intervin în procesul de acomodare lingvistică sunt cele care sunt detectate cu uşurinţă de vorbitori; astfel lexicul este nivelul cel mai uşor de controlat, în timp ce prozodia este cea mai greu de monitorizat când ne exprimăm într-o limbă sau într-un anumit context.

În procesul de acomodare lingvistică, intervin, totuşi, şi alţi factori. De exemplu, vara trecută în timp ce realizam anchete dialectale, o prietenă, care este profesoară şi, care ştia că nu suntem de acord cu forma „servici", de fiecare dată când făcea referire la termenul „serviciu" pronunţa vocala finală într-un mod exagerat, deşi o elidează, de obicei, când vorbeşte cu părinţii ei sau în situaţii informale. Acest lucru se datorează competenţei sale lingvistice, care o avertizează că în situaţii formale trebuie să folosească forma specifică limbii literare. În legătură cu acest aspect, Coşeriu (1992) semnalează că vorbitorii obişnuiţi sunt „naivi" ca lingvişti şi, drept urmare, dispun de un "saber claro-oscuro"; din acest motiv, nu întotdeauna au dreptate. Ba mai mult, pot greşi, ceea ce duce de cele mai multe ori la apariţia unor forme hipercorecte precum „greşală[4]" în loc de „greşeală."

2. Dimensiunea diafazică

Dacă sociolingvistica laboviană consideră categoriile sociale ca fiind fixe, din ce în ce mai multe studii nu sunt de acord cu acest aspect. Astfel Le Page şi Tabouret Keller (1985) semnalează că vorbitorii dispun de o serie de acte de identitate pe care le folosesc în diferite situaţii comunicative, în funcţie de rolul social pe care vor să îl aibă.

Ca vorbitori, nu facem uz de aceleaşi varietăţi lingvistice[5], în acelaşi mod, în toate discursurile: ne adaptăm în funcţie de context, de interlocutor, de locul unde are loc conversaţia. Cu alte cuvinte, s-ar putea vorbi de un proces multidimensional al variaţiei lingvistice unde nu intervin doar factorii sociali. În ceea ce priveşte variaţia lingvistică, trebuie menţionate mai multe dimensiuni ale acesteia. În primul rând, este vorba despre

[4] Această formă ia naştere probabil prin analogie cu forma verbului *a se aşeza* (*aşază*).

[5] De remarcat, în acest context, următorul citat: "Desde la perspectiva del hablante, las variedades no son sistemas diferenciados y aislables; el hablante nace en un lugar, entra en contacto con personas de diversa índole a lo largo de su vida y aprende a manejar diferentes maneras de hablar en diferentes situaciones. Lo que en una proyección metodológica aparece como entidades separables puede aparecer en la realización del individuo como "mezcla", siendo la mezcla no algo que se encuentre entre dos estados "puros", sino algo que se encuentra entre diversas construcciones o proyecciones (de lo cual, bien lo sabía Saussure, no hay que inferir que esas proyecciones sean inventos artificiales de los lingüistas)." [Kabatek, 2017: 28]

BDD-A30178 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

dimensiunea diatopică (variaţie geografică) şi cea *diastratică* (variaţie între clasele sociale); ambele apar menţionate în studiul lui Flydal (1952). În al doilea rând, plecând de la acest studiu, Coşeriu (1992, între alte lucrări), adaugă o altă dimensiune: este vorba despre *dimensiunea diafazică* (variaţie stilistică). Romaniştii Peter Koch şi Wulf Oesterreicher (2007) creează, plecând de la edificiul variaţional coşerian, cea de-a patra dimensiune: cea care distinge între limba orală şi scrisă (apropiere şi distanţă comunicativă), unde elementele diatopice pot funcţiona ca distratice, cele diatratice ca diafazice, dar nu invers.

Kabatek (2002), printr-o apropiere „simpatetică", arată „amploarea şi limitele" dimensiunii propuse de cei doi germani şi consideră că aceasta este, de fapt, cea de-a treia dimensiune, cea a lui Coşeriu, adică cea diafazică, care trebuie considerată ca dimensiune principală, iar celelalte două ca dimensiuni secundare:

> "Prefiero ver en esta dimensión la que Koch y Oesterreicher (2007) llamaron de "inmediatez" y "distancia" y considerarla, al contrario de Coseriu y de acuerdo con estos últimos autores, la dimensión primaria de la variación lingüística, a partir de la cual se ordenan también las demás, sometidas a la diafasía en una "cadena de variedades"." [Kabatek, 2017: 28].

De fapt, ceea ce vrea să demonstreze lingvistul din Zürich este faptul că vorbitorii nu dispun de o singură varietate lingvistică, care depind de o serie de variabile sociale, ci sunt plurivarietali, teoria sa amintind de studiile lui Blommaert (2010), Eckert (2018), între altele.

În continuare, plecând de la aceste idei, vom folosi câteva exemple din limba română şi spaniolă pentru a arăta importanţa dimensiunii diafazice în procesul de variaţie lingvistică.

3. Variaţia lingvistică şi procesul de acomodare

3.1 Exemple din spaniolă

Din diferite studii, se ştie că prozodia este ultimul nivel pe care indivizii îl captează când vorbesc o limbă străină. O persoană poate achiziţiona gramatica şi lexicul unei limbi, dar să vorbească cu un accent foarte marcat, care să îi dezvăluie originea.

Aceeaşi situaţie are loc şi în comunităţile lingvistice unde se vorbesc două limbi. În teza de doctorat susţinută de Bleorţu (2018) şi în cea susţinută de Kabatek (traducerea în galiţiană: 2000) se demonstrează cum la nivelul prozodiei vorbitorii prezintă trăsături ale limbii pe care le evită în discursurile lor la nivel morfosintactic şi lexical (asturiana sau galiţiana). În primul studiu este vorba despre o comunitate unde coexistă două limbi (asturiana şi castiliana) care prezintă o situaţie de bilingvism social diglozic[6]. Aceeaşi situaţie lingvistică este prezentă şi în cazul studiului lui Kabatek, doar că este vorba despre o situaţie de contact lingvistic care se stabileşte între castiliană şi galiţiană.

Când cei doi cercetători compară rezultatele obţinute în capitolele de morfologie şi lexic cu cele legate de prozodie observă că informatorii pe care i-au folosit pentru aceste studii pot fi clasificaţi altfel în acest capitol (există un număr mai ridicat de vorbitori de asturiană/galiţiană) pentru că nu mai sunt capabili să-şi acomodeze cu atâta uşurinţă prozodia asturiană/ galiciană la cea castiliană, cum se întâmpla cu morfologia şi lexicul asturian/galiţian; astfel ajung la concluzia că prozodia este nivelul unde se reflectă originea vorbitorilor ("stemming"), în timp ce la nivelul lexicului şi al morfosintaxei se poate observa finalitatea discursivă urmărită de vorbitori ("heading").

[6] Terminologia de „bilingvism social diglozic" apare în studiile lui Andrés (2002).

BDD-A30178 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

Totuşi, la acelaşi nivel, cel prozodic, ca vorbitori există anumite elemente pe care le putem acomoda mai uşor decât altele. De exemplu, Troncoso Ruiz şi Elordieta (2017) demonstrează cum populaţia din Andaluzia, care s-a stabilit în Asturia, prezintă un tonem descendent în interogativele totale, trăsătură care se regăseşte în nordul Spaniei, nu în Andaluzia.

3.2 *Exemple din română*[7]

În acest paragraf vom folosi două fragmente ale unei anchete realizate în cadrul proiectului *Linguistic variation in Romanian language*[8], unde acelaşi vorbitor adoptă două identităţi lingvistice în funcţie de persoana pe care o are în faţa sa.

Situaţia 1

Din punctul ăsta de vedere pot spune că copiii, că virgulă copiii, din ziua de astăzi nu mai sunt motivaţi să înveţe. Situaţia era poate la fel şi pe vremea noastră, însă nu era aşa mult promovată, nu erau aşa mult promovate în mass-media non-valorile cum sunt astăzi. Şi atuncea copiii, iarăşi e vina tehnologiei, văzând la televizor, citind pe internet, auzind la…, mai puţin la radio că nu prea folosesc tehnologia asta, au tendinţa să îşi, să îşi compare situaţia lor cu a non-valorilor promovate atât de mult de mass-media şi să considere că, să ajungă la concluzia că nu este atât de important să înveţi, cât să ai noroc şi să ştii să te descurci în general, în viaţă, ca să zic aşa. Noi… poate şi pe vremea noastră se găsea destul de greu de muncă cum se găseşte şi astăzi, dar cel puţin eram motivaţi că dacă vom învăţa carte şi vom avea rezultate bune la învăţătură, vom şti să vorbim, să ne exprimăm în mod corect, vom şti o limbă străină, aveam motivaţia asta că poate cu o hârtie la mână, vom reuşi să ne găsim ceva de muncă decent. Însă ajungându-se la situaţia asta în ţară, când absolvenţi de facultate, cu diploma de licenţă în mână nu îşi găsesc un serviciu, copiii care sunt acum la, în, vorbesc de învăţământul preuniversitar, nu mai sunt aşa motivaţi să înveţe.

Situaţia 2

Da' el o avut dreptate. Stai, domnu', da' mă iei di pi drum să-ţi scutur ţie ţoalele. Vrei dai, vrei nu dai...

Ceea ce se observă în cele două situaţii este prezenţa a două registre total diferite: în primul caz este vorba despre o situaţie formală, informatoarea ştie că se află în faţa unui filolog şi încearcă să păstreze distanţa comunicativă, evitând cacafoniile (*că copiii, **că virgulă copiii***), folosind *serviciu*, o formă care se foloseşte rar într-un limbaj informal etc. În a doua situaţie, la intervenţia unei alte persoane, care este un localnic din sat, se observă un discurs total diferit, unde se remarcă prezenţa graiului moldovenesc atât la nivel morfosintactic (perfectul compus: *o avut*), cât şi fonetic (*di pi drum*). Ba mai mult, abundă formele elidate (*da'*; *domnu'*), informatoarea pendulează între cele două registre în funcţie de interlocutor.

4. Concluzii

Ceea ce s-a urmărit în acest articol a fost să se arate importanţa procesului de acomodare lingvistică în procesul de variaţie lingvistică. Pentru a duce la bun sfârşit această sarcină s-au folosit câteva exemple din limba spaniolă şi din limba română. Acest studiu este doar o mică parte din ceea ce ne propunem în cadrul proiectului *Linguistic variation in*

[7] În limba română primele corpusuri de vorbire din zone urbane sunt cele ale lui Ionescu-Ruxăndoiu (2002) şi ale lui Dascălu Jinga (2011).

[8] Acest proiect este coordonat de Cristina Bleorţu, iar în prezent fac parte din el încă trei persoane: prof. dr. univ. Adrian Turculeţ, asist. dr. Alina-Viorela Prelipcean şi Flavia-Florentina Olaru, disponibil la adresa https://linguistic-variation-in-romanian.webnode.es/

BDD-A30178 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

Romanian, unde vrem să aratăm că este foarte important ca studiul vorbirii să nu se limiteze la categoriile sociale fixe, ci să aibă în vedere diferite identităţi lingvistice pe care le pot prezenta vorbitorii.

BIBLIOGRAFIE

Andrés Díaz, 2002: R. Andrés Díaz, "L'asturianu mínimu urbanu. Delles hipótesis", în *Lletres Asturianes*, 81, p. 21-38.

Auer, Hinskens, 2005: P. Auer şi F. Hinskens, "The role of interpersonal accommodation in a theory of language change", în P. Auer, F. Hinskens şi P. Kernswill (2005) (ed.): *Dialect change. Convergence and divergence in European Languages*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 335-357.

Auer, Hinskens, Kerswill, 2005: P. Auer, F. Hinskens şi P. Kerswill, *Dialect change. Convergence and divergence in European Languages*, Cambridge, Cambridge University Press.

Bleorţu, 2018: C. Bleorţu, *Aproximación al habla de La Pola Siero. Variación lingüística: descripción y percepción*, teză de doctorat, Universitatea din Oviedo/Universitatea din Zürich, 19 noiembrie 2018, summa cum laude.

Bleorţu, García Rodríguez, Prelipcean, 2017: C. Bleorţu, A. García Rodríguez şi A-V. Prelipcean, "El estudio de la variación lingüística en el norte de Rumanía: un reto para investigaciones futuras", în *Meridian Critic*, 1/2017 (28), p. 125-133, disponibil la adresa: http://meridiancritic.usv.ro/index.php?page=2017-1-ro#a16.

Blommaert, 2010: J. Blommaert, *The Sociolinguistics of Globalization*, Cambridge, Cambridge University Press.

Briz, 2010: A. Briz, "Lo coloquial y lo formal, el eje de la variedad lingüística", în R. M. Castañer Martín şi V. Lagüéns Gracia, *De moneda nunca usada: Estudios dedicados a Mª Enguita Utrilla*, Zaragoza, Instituto Fernando El Católico, p. 125-133.

Chivu, 2018: G. Chivu, „Scrisul religios şi unitatea limbii române", în *Limba română*, 5/6, p. 7-19.

Coşeriu, 1940: E. Coşeriu, „Material lingvistic şi folkloric", în *Revista critică*, anul 14, p. 159-174.

Coşeriu, (1992): E. Coşeriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, ed. H. Weber, versiune spaniolă de F. Meno Blanco, Madrid, Editorial Gredos.

Dascălu Jinga, 2011: L. Dascălu Jinga (dir.), *Română vorbită actuală (ROVA),* Bucureşti, Editura Academiei române.

Dumistrăcel, 2018: S. Dumistrăcel, „Di pi la noi: feciorii şi fetele babelor", în *Limba română*, p. 149-155.

Eckert, 2018: P. Eckert, *Meaning and linguistic variation*, Cambridge, Cambridge University Press.

Flydal, 1952: L. Flydal, «Remarques sur certains rapports entre le style et l'état de langue», în *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap*, XVI, p. 241-258.

Ionescu-Ruxăndoiu, 2002: L. Ionescu-Ruxăndoiu (dir.), *Interacţiunea verbală în limba română actuală*. Bucureşti, Editura Academiei Române.

Kabatek, 2000: J. Kabatek, *Os falantes como lingüistas. Tradición, innovación e interferencias no galego actual*, Vigo, Xerais.

Kabatek, 2002: J. Kabatek, "Oralidad, proceso y estructura", în *Pandora Oralités*, 2, p. 37-54.

Kabatek, 2007: J. Kabatek, "Nous horizons per la fonología entonativa", în J. Carrera şi C. Pons (ed.), *Aplicacions de la fonética,* Barcelona, PPU, p. 213-222.

Kabatek, 2015: J. Kabatek, *Tradiţii discursive. Studii,* ed. şi trad. C. Bleorţu, A. Turculeţ, C. de Benito Moreno şi M. Cuevas Alonso, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Kabatek, 2017: J. Kabatek, "La construcción de la historia del español a partir de los corpus: entre 'lenguas individuales' y 'tradiciones discursivas'", în M. V. Calvi, B. Hernán-Gómez Prieto şi E. Landone (ed.) (2017): *El español y su dinamismo: redes, irradiaciones y confluencias*, Roma, Aispi Edizioni, p. 17-30.

BDD-A30178 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

Koch, Oesterreicher, 2007: P. Koch şi W. Oesterreicher, *Lengua hablada en la Romania: español, francés, italiano,* versiune spaniolă de A. López Serena, Gredos, Madrid,

Le Page, Tabouret-Keller, 1985: R. Le Page şi A. Tabouret-Keller, *Acts of identity. Creole-based approaches to language and ethnicity*, Cambridge, Cambridge University Press.

López Serena, 2007: A. López Serena, *Oralidad y escrituralidad en la recreación literaria del español coloquial.* Madrid, Gredos.

Munteanu, 2018: Cr. Munteanu, „Când vorbitorul nu are dreptate. Câteva observaţii referitoare la «masculinitatea» limbii române", în *Philologica Jassyensia* 1, p. 97-106.

Nagy, 2017: R. Nagy, „Termeni cu conţinut problematic în lingvistica actuală", în *Meridian Critic*, 1/2017 (28), p. 59- 64.

Penny, 2000: R. Penny, *Variation and change in Spanish*. Cambridge, Cambridge University Press.

Sala, 1998: M. Sala, *Lenguas en contacto*. Madrid, Gredos.

Trudgill, 1986: P. Trudgill, *Dialects in contact*. Oxford, Blackwell.

Windisch, 1989: R. Windisch, "Rumänisch: Varietätenlinguistik des Rumänischen/Linguistique des variétés du roumain", în *LRL* 3, p. 464-480.

Zafiu, 2009: R. Zafiu, «Les variétés diastratiques et diaphasiques des langues romanes du point de vue historique: roumain», în G. Ernst *et alii* (ed.), *Romanische Sprachgeschichte/Histoire linguistique de la Romania*, Berlin/New York, Walter de Gruyter, p. 2319-2334.

Zafiu, 2017: R. Zafiu, „Adaptarea la destinatar în textul argumentativ: o analiză comparativă", în L. Ionescu-Ruxăndoiu, M.-V. Constantinescu, G. Stoica (ed.), *Limbaj – discurs – stil. Omagiu Mariei Cvasnîi Cătănescu*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 419–438.

BDD-A30178 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)